

Darja Mihelič

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

mihelic@zrc-sazu.si

Notarska knjiga – vir za raziskavo mestnega prebivalstva Buzeta (1492 – 1517)

Pregledni rad | Review

UDK 347.961.4:314(497.5 Buzet)«1492/1517»

Primljeno | Received: 2. XI. 2012.

Izvleček

Pripravek skuša pritegniti raziskovalce k analizi objav rokopisov, kakršni so notarski kodeksi srednjeveških in zgodnjenovoveških mest, ki beležijo podatke o različnih dogovorih poslovnega značaja. Po zapisih v notarski knjigi Martina Sotolića iz 1492-1517 nakazuje pristop in konkretne možnosti raziskav nekaterih vsebin iz zgodovine Buzeta. Skozi priimke, vzdevke in razširjena osebna imena ter poreklo prišlekov, nudi vpogled v prebivalstvo Buzeta. Evidentira še premalo izkoriščene podatke zapisov, ki omogočajo podrobnejšo osvetlitev gospodarske zgodovine Buzeta, pri čemer izhaja iz imenskega in pojmovnega seznama leta 1979 objavljene notarske knjige. Gospodarske stroke okvirno predstavlja v zaporedju: kmetijstvo, obrt in gostinstvo ter trgovina, promet in denarstvo, pri čemer pa ugotavlja, da bi bilo mogoče in potrebno vsako od teh dejavnosti posebej podrobno osvetliti skozi intenzivno analizo obravnavanega kodeksa. Na primeru družine Germani/Iermani skuša spodbuditi mikroraziskave posameznih poslovno dejavnih družin, njihovega poklicnega in družbenega položaja, premoženjskega stanja, sorodstvenih vezi itd.

Abstract

This article attempts to encourage researchers to analyze published manuscripts such as notary codes of Medieval and Early Modern Age cities, which contain information on different business contracts. Based on the notary book of Martin Sotolić

1492-1517, the author explains the approach and specific possibilities when researching certain things from the history of Buzet. Through family names, nicknames, first names and origin of newcomers, she provides insight into the population of Buzet. The author records information that has not been used much which shines a more detailed light on the history of economy of Buzet, using name and index lists of the notary book published in 1979. The economies – agriculture, crafts and serving industries, commerce, transportation and banking – are explained in general terms and the author stresses that it is possible and necessary to explore each of these fields through deeper analyses of the codex. She uses the Germani/Iermani family as an example, trying to encourage microresearch of certain families who owned businesses, their professional and social status, their properties and assets, family ties and connections, etc.

Ključne besede: srednji vek, zgodnji novi vek, Istra, Buzet, Pinguente, notarska knjiga

Key words: middle ages, early modern times, Istria, Buzet, Pinguente, notary book

Za uvod

Znanstvenokritične objave rokopisnih virov predstavljajo eno ključnih nalog zgodovinske znanosti in so neobhodno oporišče zgodovinskih znanstvenih raziskav. Pripravljanje tovrstnih objav je zahtevno. Zanj je potrebno poznavanje nekdanjih pisav, okrajšav, jezika, prakse beleženja vsebin, hkrati pa je pri tem delu nujna minuciozna natančnost in doslednost. Objava virov ima za cilj nuditi podatke in izhodišča za uporabnike – druge raziskovalce, ki jim tovrstna publikacija odpira in olajšuje dostop do novih, še neznanih zgodovinskih dejstev. Vsaj tistim, ki se objav virov lotevamo, pa se zdi, da raziskovalci premalo izkoriščajo možnosti, ki jim jih take objavo ponujajo. Ta prispevek je nastal v okviru raziskave o različnih metodoloških pristopih

urednikov¹ glede same transliteracije rokopisov, glede znanstvenega aparata in spremljevalnih komentarjev ter študij k objavljanju latinsko-italijanskih notarskih kodeksov,² v katerih so zabeleženi koncepti poslovnih dogovorov različnih vsebin.

V srednjem in prvih stoletjih novega veka znanje pisanja in branja ni bilo množično, ampak so ti veščini obvladovali le redki posamezniki. Da bi dogodke in dogovore pravne, poslovne in podobne narave obvarovali pozabe, se je izoblikovala ustanova javnih notarjev, ki so zapisovali in izdajali listine z zapisi, vrednimi zapominjanja.

Notarska praksa v mestih mediteranskega prostora je pogosto potekala tako, da je notar vpisoval bistvo vsebin dogovorov v poseben zvezek – notarsko knjigo, pri čemer je pri beleženju vsakdanjih poslov nepomembne listinske besedne formule in fraze izpuščal, pomembnejše (testamenti, popisi premoženja sirot, ženitni dogovori, dogovori o nepremičninah ipd.) pa je zabeležil *in extenso*. Na osnovi takega koncepta je notar naknadno izd(el)al listino. Vpis v notarski knjigi je užival enako verodostojnost kot listinski

1 Med tovrstnimi deli velja v dalmatinskem in istrskem prostoru izpostaviti: Gregor Čremošnik (ur.), *Spisi dubrovačke kancelarije (Notae et acta cancellariae Ragusinae), Knjiga I, Zapisi notara Tomazina de Saveri (Notae et acta notarii Thomasini de Saveri), 1278-1282*, Monumenta historica Ragusina, 1, Zagreb 1951; Josip Lučić (ur.), *Spisi dubrovačke kancelarije (Notae et acta cancellariae Ragusinae), Knjiga II, Zapisi notara Tomazina de Saveri (Notae et acta notarii Thomasini de Saveri), 1282-1284, Diversa cancellariae I (1282-1284), Testamenta (1282-1284)*, Monumenta historica Ragusina, 2, Zagreb 1984; idem (ur.), *Spisi dubrovačke kancelarije (Notae et acta cancellariae Ragusinae), Knjiga III, Zapisi notara Tomazina de Saveri (Notae et acta notarii Thomasini de Saveri), 1282-1284, Diversa cancellariae II (1284-1286), Zapisi notara Aca de Titullo (Notae et acta notarii Aconis de Titullo), 1295-1297, Diversa cancellariae III (1284-1286)*, Monumenta historica Ragusina, 3, Zagreb 1988; idem (ur.), *Spisi dubrovačke kancelarije (Notae et acta cancellariae Ragusinae), Knjiga IV, Zapisi notara Andrije Beneše (Notae et acta notarii Andreae Bennesae), 1295-1301, Praecepta rectoris II (1299-1301), Testamenta II (1299-1301)*, Monumenta historica Ragusina, 4, Zagreb 1993; Mirko Zjačić (ur.), *Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Tarallo (Notarium Jadrensum Henrici et Creste Tarallo acta quae supersunt), 1279-1308*, Spisi zadarskih bilježnika (Notarilia Jadertina), 1, Zadar 1959; Mirko Zjačić – Jakov Stipišić (ur.), *Spisi zadarskog bilježnika Ivana Qualis Nikole pok. Ivana Gerarda iz Padove (Notarium Jadrensum Johannis Qualis Nicolai quondam Johannis Gerardi de Padua acta quae supersunt), 1296-1337*, Spisi zadarskih bilježnika (Notarilia Jadertina), 2, Zadar 1959; Jakov Stipišić (ur.), *Spisi zadarskog bilježnika Franje Manfreda de Surdis iz Piacenze (Notarii Jadrensis Francisci ser Manfredi de Surdis de Placentia acta quae supersunt), 1349-1350*, Spisi zadarskih bilježnika (Notarilia Jadertina), 3, Zadar 1977; Mirko Zjačić (ur.), „Notarska knjiga buzetskog notara Martina Sotolića (Registrum imbreviaturarum Martini Sotolich notarii Pinguentii) 1492-1517. godine“ (v nadaljevanju: „Notarska knjiga Martina Sotolića“), *Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium*, XIII, Zagreb 1979., 293-578; Darja Mihelič, *Najstarejša piranska notarska knjiga (Vetustissimus liber notarialis Piranensis) (1281-1287/89)*, Viri za zgodovino Slovencev (Fontes rerum Slovenicarum), 7, Ljubljana 1984; eadem, *Piranska notarska knjiga, Quaderno notarile di Pirano (Liber notarialis Piranensis), Drugi zvezek (1284-1288)*, Viri za zgodovino Slovencev (Fontes rerum Slovenicarum), 9, Ljubljana 1986; eadem, *Piranska notarska knjiga, The notary book from Piran (Liber notarialis Piranensis), Tretji zvezek (1289-1292)*, Thesaurus memoriae, Fontes, 1, Ljubljana 2002; eadem, *Piranska notarska knjiga, The notary book from Piran (Liber notarialis Piranensis), Četrti zvezek (1298-1317)*, Thesaurus memoriae, Fontes, 4, Ljubljana 2006; eadem, *Piranske notarske knjige – fragmenti, The notary books from Piran – fragments (Libri notariales Piranenses – fragmenta), Peti zvezek (1289-1305)*, Thesaurus memoriae, Fontes, 7, Ljubljana 2009.

2 Objave se po pristopu razlikujejo, vsaka pa ga praviloma pojasnjuje v uvodu. O problematiki objavljanja arhivskih rokopisov, tudi notarskih knjig: Darja Mihelič, „Razmislek k objavljanju starejših arhivskih spisov“, *Zgodovinski časopis*, 40, št. 1-2, 1986, 117-140.

izdelek. Redno vodenje notarskih knjig je postalo v Italiji običajno od konca 12. stoletja, od 13. stoletja pa so tudi tostran Jadrana v Istri in Dalmaciji mestni statuti tako dejavnost postavili za dolžnost notarjev, ki so delovali kot zasebniki in bili za svojo storitev plačani po določeni tarifi.³ Tu je bila razlika med njimi in istrskimi vicedomini, bolonjskimi memoriali in dalmatinskimi eksaminatorji, ki so bili v osnovi plačani uradniki, imenovani za krajši čas, a so za nekatere storitve smeli prejeti tudi dodatno plačilo. Potrjevali so privatno-pravne akte in vodili posebne knjige o poslovanju s premičninami in nepremičninami, o testamentih ipd. V svoje kodekse so beležili izdelane notarske listine. V Istri so vicedomini – po dva hkrati – delovali v Trstu, Miljah, Koprju, Izoli, Piranu ter Pulju.⁴

Notarske knjige so za preučevanje srednjeveške zgodovine izredno dragocen vir. Iz njih moremo razbrati podatke o gospodarskem in družbenem življenju mest in njihove širše okolice, o oblasti, upravi in pravu, o vsakdanjem življenju, populacijskem razvoju, o strukturi prebivalstva po poklicih,

3 O notarskih arhivih na tleh druge Jugoslavije sta pisala Sergij Vilfan in Božo Otorespec: iidem, „Les archives notariales en Yougoslavie“, *Archivum*, 12, Paris 1962, 105–120. V zadnjem času se z notariatom na področju Dalmacije, zlasti Zadra, intenzivno ukvarja Branka Grbavac, npr.: eadem, „Notarska služba i komunalno zakonodavstvo – notari u statutima Raba, Zadra, Šibenika, Splita i Trogira“, *II. Istarski povijesni biennale – Sacerdotes, iudices, notarii...: posrednici medu društvenim skupinama*, Poreč 2007, 53–75, za severno Istro pa Darko Darovec: idem, *Notarjeva javna vera, Notarji in vicedomini v Koprju, Izoli in Piranu v obdobju beneške republike*, Knjižnica Annales 7, Koper 1994; idem, „Ruolo dei vicedomini istriani nella redazione degli atti notarili in rapporto ad uffici affini dell'area adriatica“, *Acta Histriae*, 18, št. 4, 2010, 798–822. Oba avtorja se sklicujeta na obsežno literaturo.

4 Darovec, *Notarjeva javna vera*; idem, „Ruolo dei vicedomini istriani“. Impozantna zbirka vicedominskih knjig je ohranjena v piranski izpostavi Pokrajinskega arhiva Koper (174 za obdobje 1325–1784); za Trst je ohranjenih 99 knjig za obdobje 1322–1731. Trenutno stanje ohranjenih vicedominskih knjig iz Koprja ni znano, ker so arhiv med drugo svetovno vojno Italijani odpeljali v beneško Marciano, kjer je neurejen in nedostopen, v objavljenem popisu Francesco Majer, *Inventario dell'antico archivio municipale di Capodistria, Capodistria*, 1904 (!), pa je zabeleženih 34 vicedominskih knjig; v omenjeni objavi pod št. 7 (1385–1395), št. 10 (1387–1391), št. 12 (1391–1397), št. 13 (1391–1401), št. 14 (1398–1400), št. 15 (1401–1420), št. 17 (1410–1417), št. 24 (1422–1428), št. 25 (1425–1437), št. 26 (1429–1437), št. 27 (1438–1443), št. 28 (1438–1443), št. 29 (1444–1448), št. 30 (1447–1451), št. 31 (1449–1460), št. 32 (1451–1456), št. 34 (1459–1467), št. 35 (1464–1474), št. 48 (1525–1530), št. 49 (1525–1531), št. 54 (1543–1547), št. 55 (1546–1549), št. 56 (1558–1565), št. 60 (1500–1557), št. 61 (1558–1564), št. 62 (1558–1565), št. 68 (1577–1582), št. 69 (?–?), št. 74 (1581–1589), št. 106 (1627–1650), št. 116 (1633–1641), št. 123a (1641–1646), št. 137 (1650–1659), št. 190 (1677–1710). V Piranu zbirka ohranjenih vicedominskih knjig daleč presega število ohranjenih notarskih knjig in njihovih fragmentov (17). Vzrok ohranjenosti teh in onih sešitkov je v primeru Pirana deloma iskati v načinu shranjevanja: notarske knjige posameznega notarja naj bi se šele po njegovi smrti kot celota oddajale na določeno mesto – sprva v komoro Sv. Jurija, nato v urad mestnega komornika, medtem ko sta vicedomina svoje knjige po preteku eno- do enoinpolletnega mandata sproti oddala: sprva v komornikov urad, kasneje pa so jih hranili v pisarni vicedominov. Ta način je zagotavljal, da se je zbirka vicedominskih kodeksov ohranila neokrnjena. Koliko knjig posameznega notarja je po njegovi smrti dejansko pristalo na predvidenih destinacijah, pa je bilo odvisno od notarjeve redoljubnosti pri njegovi lastni hrambi sešitkov z njegovimi zapiski v času njegovega življenja. Njegovi sešitki so notarju služili kot predloga za izdelavo listine, zato se ni trudil z lepomisjem, medtem ko so vicedomini v svoje knjige pazljivo prepisovali dokončane notarske izdelke. Notarski sešitki so v primerjavi z vicedominskimi kodeksi tudi po obliki dokaj neugledni in so se morda sčasoma zdeli manj vredni za hranjenje, zlasti ker sta se oba tipa kodeksov vsebinsko podvajala. To podvajanje pa je ob dejstvu, da je bilo zapise o pravnih dogodkih obvezno vicedominirati, vplivalo na opuščanje vodenja notarskih knjig, ki so jih – sodeč po arhivskih ostalinah – v piranskem primeru izpodrinile vicedominske.

o urbanističnem razvoju, (mikro)topografiji prostora itd. Dragocene so tudi zato, ker vpisi v njih niso subjektivno interpretativni, kot npr. poročila, kronike in sorodna pričevanja, ampak gre pri njih za objektivne preostanke preteklosti. Za njihovo verodostojnost je jamčila oseba notarja ali vicedomina.⁵ Stranki pa sta – ob nesporno točno navedenem bistvu vsebine dogovora – mogli sporazumno dati pri notarju zapisati prilagojene podatke o vrednosti posla.⁶ Ne smemo tudi pozabiti, da zapisi omenjajo neporavnane obveznosti med strankama. Ali je do poravnave kasneje dejansko prišlo ali ne, ni vselej preverljivo.

Notarske knjige po svoji naravi in vlogi prinašajo pester zbir med seboj (običajno) nepovezanih zapisov raznovrstnih vsebin. Njihova pritegnitev v raziskavo je zato zahtevnejša od raziskave zakonodajnih aktov – v mediteranskih mestih so bili to mestni statuti. Predpisovali so ravnanje prebivalcev mesta v različnih okoliščinah in predvideli kazni za kršilce svojih določil. Vsebinsko so sistematično posegali na področje mestne uprave in gospodarstva, družinskega prava, javnega reda in miru ipd. Vendar pa statuti vsebujejo teoretična načela o življenju skupnosti: ne opisujejo dejanskega stanja, ampak predpisujejo, kakšno naj bi to bilo. Srednjeveška pravna zakonodaja pa je bila v prilagajanju praktičnim potrebam in vsakdanji praksi pogosto rigidna, zato iz nje ni mogoče preprosto sklepati na dejansko stanje v družbi. Zaradi bogastva podatkov, ki so v njih sistematično zbrani na enem mestu, pa so statuti „hvaležnejši“ predmet raziskav od notarskih kodeksov, pri čemer pa se njihova določila večkrat napačno interpretirajo kot odraz dejanske uveljavljene življenjske prakse. Resnica je obratna: statutarne odloki in predvidene sankcije za njihovo kršitev imajo za cilj odpraviti obstoječe (!) slabe navade.

Namen tega prispevka je na primeru objavljene notarske knjige iz Buzeta na prehodu iz srednjega v novi vek (1492-1517), ki jo je konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja objavil Mirko Zjačić,⁷ nakazati enega možnih pristopov k raziskavi notarskega kodeksa. Omenjeno objavo smo vzeli pod drobnogled zato, ker obravnava istrsko okolje in vsebuje obsežno uvodno

5 Po določilu piranskega statuta (12. člen 10. knjige redakcije statutow iz 1332, oz. 16. člen 1. knjige redakcije iz 1358, oz. 24. člen 1. knjige redakcije iz 1384) sta morali stranki vicedominu priseči, da so podatki v listinah, ki naj bi jih vicedominiral, točni, prim. Miroslav Pahor – Janez Šumrada, *Statut piranskega komuna od 13. do 17. stoletja, Gli statuti del comune di Pirano dal XIII al XVII secolo (Statuta communis terrae Pirani saec. XIII–XVII)*, Viri za zgodovino Slovencev (Fontes rerum Slovenicarum), 10, Ljubljana 1987, 154-155.

6 Navedla sta npr. višjo vsoto dolga/kredita od dejanske, kar je pomenilo, da je ob vračilu zabeležene vsote dolжник upniku plačal obresti, ki jih sicer ni bilo dovoljeno zaračunavati (razen Judom).

7 „Notarska knjiga Martina Sotolića“ (glej op. 1).

študijo, zasnovano na objavljenem rokopisu. Tovrstnih razprav v uvodih objavljenih notarskih kodeksov običajno ne zasledimo.

Notarska knjiga 1492-1517

Notarska knjiga, ki zajema obdobje četrto stoletja na prehodu iz srednjega v novi vek, nudi še ne povsem izkoriščene možnosti raziskave nekaterih vsebin iz zgodovine Buzeta. Pisec knjige je bil buzetski notar Martin Sotolić. Zjačićeva objava notarske knjige, ki jo jemljemo pod drobnogled, je zelo korektna, opremljena je z imenitnim strokovnim uvodom, prepisom besedila in pojmovno-osebnim ter krajevnim seznamom, ne pa tudi s seznamom vsebin vpisov s povzetki le-teh. Vpisi s strani avtorja objave tudi niso posebej oštevilčeni in naslovljeni s tipom, vsebino ter datumom vpisa.⁸ Orientacijo v objavi omogoča foliacija po listih izvornika in latinska oznaka vsebine vsakega zapisa levo od njegovega začetka, ki pa ni vselej skladna z vsebino (gl. spodaj).

Med vpisi se pojavljajo različni poslovni dogovori, ki ob bistvu vsebine omenjajo še vrsto drobnih podatkov o različnih vidikih življenja v Buzetu. Glede tega so zgovorni zapisi o zakonu (*matrimonium*), poroki (*sponsaliae, nuptiae*) oz. o sklepanju zakonske zveze/pogodbe (*federatio, contractus matrimonii*). Nevesta je v zakon prinesla doto (*dos*), ženin pa svoj delež dote (*contrados* ali *honorantia*). Buzet je poznal jutrnjo (*iutarnicza*), ki jo je ženin podaril nevesti, ko je prišla na njegov dom.⁹

Ostareli in bolni Buzetčani so dali zapisati poslednjo voljo *testamentum*. V njej so naštevali volila in imenovali dediče.¹⁰ Testamenti so zelo povédni za sestav družine, saj se v njih omenja velik del živega (občasno pa tudi pokojnega) sorodstva testatorja. Za izvedbo poslednje volje je poskrbel pooblaščenec (*fideicomissarius*) ali izvajalec (*executor*) testamenta, negodni otroci so dobili varuhe (*tutor, tutrix*). Sedmi dan po smrti pokojnika je sledila sedmina, *prandium solempne*. V enem primeru je vdova – varuhinja otrok dala zapisati zapuščinski inventar (*inuentarium*) premoženja sirot, ki

8 Prakso zaporednega številčenja in naslavljanja je v objavo notarskih knjig vpeljal Čremošnik (ur.), *Spisi dubrovačke kancelarije, Knjiga I*. Pač pa Čremošnik dela ni – kot je to storil Zjačić – opremil z zgodovinsko študijo, ki bi temeljila na objavljenih notarskih zapisih.

9 Ženitni dogovor je v knjigi eden: „Notarska knjiga Martina Sotolića“, 353-354, vendar omenja obveze v zvezi s poroko tudi več drugih vpisov.

10 Knjiga vsebuje 29 testamentov. Na njihovi analizi sta nastali razpravi Elvis Orbančić, „Pobožnost i društveni ugled malog čovjeka u perspektivi buzetskih oporuka s kraja srednjeg vijeka“, 1. *Istarski povijesni biennale – Statuimus et ordinamus, quod...: sustavi moći i mali ljudi na jadranskom prostoru*, gl. ur. Robert Matijašić, Poreč 2005, 195-209; idem, „Oporučna pobožna praksa u Buzetu sredinom 16. stoljeća“, *Buzetski zbornik*, 38, 2011, 69-82.

jim je oče umrl v Kaščergi (ali Padovi v Italiji?), ko je šel iz naravnega kopališča.¹¹

Številni zapisi omenjajo poslovanje z različnimi nepremičninami: darovnice in odstopi,¹² menjave,¹³ delitve,¹⁴ prodaje premoženja,¹⁵ oddaje premoženja v zakup ali najem.¹⁶ Raznovrstne nepremičnine nudijo vpogled v premoženjsko, posestno in gospodarsko strukturo nekdanjega Buzeta. Odtujevanje nepremičnin je bilo predmet javnih objav ali razglasov (*proclama[tio]*, *strida[tio]*)¹⁷ na glavnem trgu pred cerkvijo, kamor je ljudi sklical trobentač (*tubicina*). Objava prodaje nepremičnine je zagotovila obveščanje sorodnikov prodajalca, ki so imeli pri nakupu nepremičnine predkupno pravico; če so se jo odločili izkoristiti, so dosegli razveljavitev sklenjenega posla in namesto prvotnega kupca družinsko posest odkupili sami.¹⁸ Občasno so zabeleženi podatki o poravnavaх sporov, spravah (*concordia*, *compromisum*), in dogovorih, včasih s pomočjo razsodnikov (*[iudices]* *arbitri*, *arbitratores*, *amicabiles compositores*),¹⁹ o imenovanju zastopnikov (*nunctius*, *actor*, *procurator*) v spornih zadevah,²⁰ o zadolževanju (*obligatio*), včasih ob zastavi – *pignus*²¹ in poravnavi dolga,²² o razsojanju, sodbah²³ ipd.

Urednik objave je v uvodni študiji orisal osnovne značilnosti Buzeta, ki jih je moč povzeti po Sotoličevem notarskem sešitku. Predstavil je notarja Sotolića, politične razmere, ugledne osebe, ki jih omenja knjiga (buzetskega in rašporskega kapitana, tržaškega škofa), opozoril je na podatke o organi-

11 „Notarska knjiga Martina Sotolića“, 379–381.

12 Takih vpisov (*donatio*, *cessio*) je v spisu 37; zadevajo lahko premoženje kot celoto, sicer pa se v tej zvezi omenjajo vinogradi, polja, travniki, gozdnata zemljišča, neobdelana zemljišča (za vinograd ali oranje) vrtovi, oljke, hiše in mlini.

13 Gre za tri primere menjave (*permutatio*) hiš. „Notarska knjiga Martina Sotolića“, 336, 363–364, 496–497.

14 Primeri delitve (*divisio*) dediščine ali premoženja so štirje. Idem, 367, 404–405, 427–428, 448–449.

15 To so najštevilnejši (144) zapisi; v knjigi se omenjajo kot nakup (*emptio*), čeprav konkretno besedilo redno omenja prodajo premoženja.

16 Primerov oddaje premoženja v zakup (*affictatio*, *liuellatio*, *locatio*) je v knjigi 16; načina oddaje sta dva: stalni, libelarični, ali začasni (za 5 do 10 let), pri katerem zakupnik dolguje desetino in/ali druge datjave, včasih tudi služnosti.

17 Objavljeni so bili tudi odstopi in darovanja premoženja. Takih vpisov skupaj je 124, od tega 6 le začetih. Pri prodajah je bila objava navadno zavedena kot samostojen vpis, pri odstopih in darovnicah pa je bila običajno vključena v osnovni vpis.

18 Vpisov v zvezi s ponovno pridobitvijo (*recuperatio*) prodanega premoženja je 17. Interesent s predkupno pravico je pri notarju deponiral kupnino, kupec jo je dvignil in se s tem odpovedal premoženju.

19 Takih vpisov je 25.

20 Knjiga vsebuje 18 tovrstnih vpisov.

21 Taki vpisi so štirje. „Notarska knjiga Martina Sotolića“, 418, 425, 473, 497.

22 Idem, 334–335: vpis je pomotoma označen kot *obligatio*.

23 Takih vpisov je 11, v treh primerih gre za reševanje osebnih razmerij (idem, 331–332, 347–348, 350–351), v ostalih pa za premoženjska vprašanja.

zaciji javne uprave, na cerkvene osebe, na javne osebe sosednjih mest in krajev ipd. Okvirno je začrtal možnosti raziskav glede cerkvà, bratovščin, glede etnične strukture prebivalstva. Gospodarske podobe nekdanjega Buzeta se je dotaknil le obrobno. Predstavil in ubiciral je toponime v Buzetu in njegovi okolici, ki jih omenja notarska knjiga. Razčlenil je vsebine in vrste vpisov v njej. Pomudil se je pri cenah nepremičnin in pri v sešitku omenjenih merah. Posebej je opozoril na pomen dogovora, ki ga je sklenil zemljiški gospod utrdbe Račice s kmeti-vaščani Račic, kjer so omenjene obveznosti kmetov in gospodove sodne pristojnosti.²⁴ Več tipov vpisov je predstavil sumarno,²⁵ podrobneje pa se je pomudil pri kupoprodajnih pogodbah,²⁶ zakonskih sporih,²⁷ zapuščinskem inventarju²⁸ in raznovrstnih volilih, ki jih omenjajo oporoke.²⁹

Prebivalstvo Buzeta na prelomu 15. in 16. stoletja

Buzet je v času, ki ga zajema notarska knjiga,³⁰ priznaval beneško oblast. Njen prvi zastopnik in predstavnik civilne in vojaške oblasti v Istri je bil koprski podestat in kapitan. Ob njem je imel od konca 14. stoletja pomembno vojaško vlogo rašporski kapitan. Ko je bil v vojni Cambraiske lige proti Benetkam 1511 razrušen Rašpor, se je sedež rašporskega kapitana preselil v Buzet, njegovo funkcijo pa je opravljal podestat Buzeta.³¹ V Istri je bila v tem času prisotna tudi osmanska nevarnost, kar je našlo posreden odmev v Sotoličevem sešitku: zapis omenja dve vdovi po možeh, ki so ju ob vpadu ujeli in odpeljali Turki: (*captiuus et*) *per Turchos abductus*.³²

Knjiga s pomočjo pojmovno-osebnega seznama v sedanjem času računalniške tehnologije omogoča raziskovalcu izvrsten vpogled v populacijsko in družinsko sliko tedanjega (utrjenega) naselja (*castrum*) Buzet: možno je sestaviti seznam vseh v zapisih omenjenih ljudi, ugotoviti delež tujcev med njimi, njihove družinske povezave in njihovo poklicno, občasno tudi premo-

24 Idem, 305–307.

25 Idem, 303–304.

26 Idem, 304–305.

27 Idem, 309–310.

28 Idem, 308–309.

29 Idem, 310–311.

30 O tem podrobneje: idem, 296–297.

31 *Istra kroz vrijeme. Pregled povijesti Istre sa osvrtom na grad Rijeku*, ur. Egidio Ivetic, Collana degli Atti 14, Rovinj / Rovigno – Rijeka / Fiume – Trst / Trieste 2009, 316.

32 To sta bili *domina Ellena relicta Petri Vurabacz, per Turchos abducti* („Notarska knjiga Martina Sotolića“, 376) in *domina Lutia, relicta Primi Pengarich, (captiu et) per Turchos abducti* (idem, 418).

ženjsko strukturo. Ta prispevek se v veliki meri opira na omenjena seznama, ki ju občasno preverja skozi zapise *in extenso*. Analiza integralnega besedila kodeksa pa bi nedvomno nudila različne aspekte podobe Buzeta, ki bi dopolnile Zjačićevo monografsko objavo.

Buzet je imel 1554, nekaj desetletij po razdobju, ki ga zajema notarski sešitek, 4844 prebivalcev.³³ V pregledanih notarskih zapisih nastopa veliko število oseb, tako da vzorec odseva podobo prebivalstva, čeprav nudi v večji meri vpogled v odraslo „moško“ populacijo. Poslovno, zunaj hiše, so bili v tistem času dejavni predvsem moški, čeprav zlasti oporoke in ženitni dogovori omenjajo tudi ženske in otroke. V zapisih nastopa okrog 760 moških in okrog 240 žensk; te pa se večinoma ne pojavljajo samostojno, ampak ob ali v zvezi z moškimi. Ker ni razloga, da bi domnevali, da je število žensk tedaj zaostajalo za deležem moških prebivalcev, bi mogli na vsakega omenjenega moškega računati še pripadnico ženskega spola. Ker pa pojavljanje žensk ne znaša tretjine dejavnih moških, je to v prvi vrsti ilustracija za delitev dela v tedanjem času: žene so bile bolj dejavne doma in na polju, moški pa v javnosti, pri čemer je omenjanje žensk v javnosti znašalo dobrih 30%.

Knjiga nudi v prvi vrsti podatke o poslovanju s kmetijskimi in bivalnimi nepremičninami in ne nudi vpogleda v konkretno vsakdanjo – niti agrarno niti neagrarno – dejavnost Buzetčanov, tako iz nje ne moremo izluščiti deleža ekonomske dejavnosti Buzetčanov in Buzetčank. Iz knjige je razvidno, da se ženske pogosto pojavljajo kot lastnice najraznovrstnejših nepremičnin, s katerimi pa samostojno razpolagajo predvsem vdove. Poročeni možje so z nepremičninami pogosto poslovali z ženinim soglasjem.

Neugotovljiv delež med v seznamu omenjenimi osebami predstavljajo otroci. Kadar je kdo poimenovan kot *filius* ali *filia* neke osebe, to namreč samo po sebi ne pomeni, da je po starosti še otrok, ampak kaže na prakso poimenovanja v javnosti manj znanih članov družine (običajno) po očetu. Ime namreč zasleduje praktičen cilj: služi nedvoumni označitvi osebe, ki ga nosi. Fond osebnih imen pa ni dovolj bogat, da bi vsak član skupnosti dobil svoje (p)osebno ime. V času, ko priimki še niso bili splošno v rabi, je bilo potrebno osebe, ki so nosile običajna in razširjena osebna imena, označiti še z vzdevki, ki so nakazovali njihovo sorodstveno, krajevno poreklo,

³³ Miroslav Bertoša, „Istarski fragment itinerara mletačkih sindika iz 1554 godine“, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, XVII, 1972, 37-44.

njihov poklic, ali celo telesno posebnost.³⁴ Na prelomu 15. in 16. stoletja, v času nastanka Sotoličevega kodeksa, se je ob osebnih imenih v Buzetu v veliki meri že uveljavila raba priimkov. Nekateri od njih se naslanjajo na predhodne vzdevke in izhajajo iz kraja izvora, etnične pripadnosti, pa tudi iz poklicne dejavnosti oseb.

Priimki in vzdevki, ki označujejo etnično ali deželno pripadnost oseb, ki se pojavljajo v Sotoličevi notarski knjigi, so: *Germanus, Iermanus*,³⁵ *Suab, Thodescho, Corosacz, Cragnacz, Coc(z)ear, Tal(l)ian(us), Furlanus, Cargnelus, Arbanensis, Maurus, Morlacus, Vngar(et)us, Turch, Turcich*. Etnična oznaka pa je v smislu vzdevka za nedvoumno opredelitev osebe uporabna le tedaj, kadar je pripadnikov te etnije v nekem okolju zelo malo.

Knjiga Martina Sotoliča nudi izjemne možnosti študija osebnih imen, priimkov ter krajevnih in ledinskih imen, kar je urednik objave bežno nakažal v uvodu. V ilustracijo povejmo, da je iz imensko-pojmovnega seznama razvidna priljubljenost (modnost) moških in ženskih osebnih imen v zadnjem desetletju 15. in v prvih dveh 16. stoletja. Čeprav imamo opravka le z delom buzetskega prebivalstva, je vzorec dovolj velik, da ga smemo posplošiti. Med moškimi imeni prednjačijo imena: *Ioannes, Mat(h)ia(s), Georgius, Iacobus, Martinus, Michael, Nicolaus, Petrus, Andrea(s), Mat(h)eus* in *Paulus*, med ženskimi pa *El(l)ena* z inačicama *Helena, Iellena*, sledi *Maria* z inačicami *Mare, Mar(i)eta, Marina, Marinha*, dalje *Catherina* oz. *Chaterina, Eufemia* oz. *Euphemia* s skrajšano inačico *Fumia* ter *Dorothea, Lutia, Vrsula* in *Barbara*.

Buzet ni bil zaprt proti zunanjemu svetu. Blizu tretjine oseb, ki se v viru omenjajo, je opredeljenih kot prišlek iz krajev v bližnji in daljni okolici. Ti so bili: *Albona* (Labin), *Bergamo* (Bergamo, Italija), *Berthonegla* (Brtonigla), *Brest* (vas v bližini Rašporja), *Brisnicza* (v območju Gračišča), *Castua* (Kastav), *Cernetiche* (Črnotiče), *Chior, Colmus* (Hum), *Cortiui* (Kortivi pri Momjanu), *Cros, Draguch* (Draguč), *Duo Castra* (Dvigrad), *Gali-*

34 Darja Mihelič, „Die Bezeichnung der Slawen und Romanen in Istrien“, v: Reinhard Härtel (ur.), *Personennamen und Identität, Namengebung und Namengebrauch als Anzeiger individueller Bestimmung und gruppenbezogener Zuordnung, Akten der Akademie Friesach „Stadt und Kultur im Mittelalter“, Friesach (Kärnten), 25. bis 29. september 1995*, Grazer grundwissenschaftliche Forschungen, 3, Schriftenreihe der Akademie Friesach, 2, Graz 1997, 363-379; primer vzdevka po telesni posebnosti v konkretnem viru: *Paulus Cum Vno Oculo*, „Notarska knjiga Martina Sotoliča“, 476.

35 Možna bi sicer bila tudi razlaga, da gre pri tem vzdevku za sorodstveno oznako. Vendar pa se kot vzdevki in priimki v tem času uporabljajo značilnosti, ki so v nekem okolju redke, medtem ko sorodstvena oznaka (brez navedbe imena sorodnika) v takem primeru zaradi svoje pogostosti ne bi prišla v poštev. Če pa bi bilo ob njej navedeno ime sorodnika, bi se verjetno to prelevilo v vzdevek in kasneje priimek, prim. Mihelič, „Die Bezeichnung der Slawen und Romanen in Istrien“.

gnana (Gračišće), *Gradina*, *Grixignana* (Grožnjan), *Insola/Insula* (Izola), *Iustinopolis* (Koper), *Castabona* (Koštabona na Koprskem), *Monte* (Šmarje na Koprskem?), *Rachitouich* (Rakitovec na Koprskem), *Sancta Maria de Monte* (na Koprskem), *Trebesse*, *Tribes(s)e* (Trebeše na Koprskem), *Lanische* (z inačicami) (Lanišće), *Lublana* (Ljubljana), *Lourana*, *Laurana* (Lovran), *Lupuglauum* (Lupoglav), *Marcenega*, *Ma(r)czenega*, *Marczenegla* (Marčenegla/Mrčenigla), *Manzonum* (Manžan), *Maroschicha* (Marostica, Italija), *Modrusa* (Modruša), *Montona* (Motovun), *Calderio* (Kaldir na Motovunskem), *Mune*, *Munti* (Breg?), *Nugla*, *Osorius* (Osor), *Padina* (Padna), *Paduanus* (Kaščerga ali Padova, Italija?), *Parentium* (Poreč), *Pergara*, *Pergava* (Pregara), *Petra Pilloxa* (Kostel), *Cernicza* (Črnica; ime se pojavlja v več oblikah, naselje je spadalo h Kostelu), *villa St. Quiritii* pri Kostelu, *Sansiego* pri Kostelu (morda sta identična s Sočergo blizu cerkve Sv. Kirika), *Verch*, *Uerch* (Vrh) pri Kostelu, *Piranum* (Piran), *Podgorije* (Podgorje), *Po(d)pechium* (Podpeč), *Portul(l)e* (Oprtalj), *Premum* (Prem), *Presefnicza*, *Presnicza*, *Bresnicza* (Prešnica), *Preuis* (Previž), *Pol(l)a* (Pulj), *Rasperuch*, *Rasp(ar)uch* (Rašpor), na njegovem območju so *Podgac(h)ie* (Podgaće), *Pra(d)prochie* (Prapoće) in *Raczia Uas* (Račja Vas), *Slum*, *Rotium*, *Rocz(i)um*, *Rotium* (Roč), na njegovem območju sta *Bercze* in *Raczicze* oz. *Raczicza* (Račice), *Salesa*, *Salexum* (Salež), *St. Laurentius* (Sv. Lovreč Pazenatički), *Segnach* (Senj), *Segana* (morda Žejane), *Semich(i)e* (Semič), *Souignachum* (Sovinjak), *Sregna* (Zrenj), *Strana*, *Tergestum* (Trst), *Terstenichum* (Trstenik), *Valmorasa*, *Ualmorasa* (Movraž), *Venetiae* (Benetke), italijanski *Verona*, *Uerona* (Verona) in *Vincentia* (Vicenza), pa *Vmago* (Umag), *Vodic(z)e* (Vodice) in *Sasid* (Zazid).

Vsi kraji niso zastopani z enako frekvenco. Z ozirom na to, da je bil Buzet podrejen Benetkam, katerih podaljšana roka v Istri je bil Koper s svojim podestatom in kapitanom, ne preseneča pogosta prisotnost Koprčanov in koprskih okoličanov v mestu, občasno se omenjajo tudi beneški patriciji in plemiči (*patricius Venetus*, *nobilis Venetus*). Podroben statistični pregled izvora prišlekov bi pokazal poglobljeno podobo vpetosti Buzeta v širši geografski prostor.

Gospodarstvo Buzeta, kot ga razkriva notarski kodeks

Urednik objave se v uvodu ni podrobneje posvetil podatkom, ki jih nudi notarska knjiga glede gospodarstva Buzeta. Opozoril je, da je omemb

obrnikov v kodeksu malo – obrtne poklice je tudi naštel ter ugotovil, da poklicnih trgovcev (*mercator*) knjiga ne omenja. Pravilno je ocenil, da se je večina Buzetčanov ukvarjala s kmetijstvom. Primerjava premoženja, povezanega s kmetijstvom, ki ga omenjajo zapisi, s tistim, vezanim na neagrarne dejavnosti, namreč nagiba tehtnico močnó v korist prvih.

Trgovske povezave Buzeta naj bi bile po Zjačičevem mnenju tedaj zanemarljive, obrtna dejavnost pa skromna.³⁶ Čeprav to verjetno drži, bi avtorju težko pritrdili, da mesto ni imelo v zadovoljivi – zase potrebni – meri razvitih tudi domačih neagrarnih panog. Nanje namreč ne gre sklepati le iz omemb nosilcev neagrarnih (obrnih, trgovskih) poklicev, saj zapisi ne poročajo prvenstveno o njihovi dejavnosti, ampak tudi iz priimkov: priimek *Cramar* (trgovec) namreč v tedanjem Buzetu sploh ni redek! Tudi oceno o skromnem obrtnem udejstvovanju, na katero avtor sklepa strogo formalno le iz omemb poklicnih obrtnikov, je mogoče postaviti pod vprašaj: če je bila trgovina – kot zatrjuje avtor – skromna, smemo sklepati, da je mesto v veliki meri samo proizvajalo vse, kar je potrebovalo za življenje, in da so številni obrtni izdelki vsakdanje rabe, ki jih vpisi mimogrede omenjajo, plod domačih dejavnosti Buzetčanov. Omenjajo pa se tudi nekateri proizvodni obrati,³⁷ ki jih je mogoče pritegniti v sliko obrti.

Možnosti raziskave gospodarske zgodovine Buzeta, ki jih odpira objavljena notarska knjiga tako nedvomno še niso izčrpane. Poizkusimo jih vsaj nakazati, pri čemer – kot rečeno – izhajamo iz Zjačičevega imenskega in pojmovnega seznama, ki pa sta občasno pomanjkljiva in ne zajemata prav vseh pojmov, ki jih prinaša izvirnik. Zaznani v registru izpuščeni pojmi, in tisti, ki jih v njem ni mogoče najti neposredno, so v opombah prispevka označeni s stranmi v objavi, tisti, ki jih je mogoče z lahkoto zaslediti po seznamih, pa ne. Gospodarske stroke si okvirno pogledjmo v zaporedju: kmetijstvo, obrt in gostinstvo ter trgovina, promet in denarstvo.

Kmetijstvo

Buzet je sodil med tip „mediteranskih“ mestnih naselbin, ki niso bile omejene na strogo urbano naselje, ampak so obvladovale tudi del zaledja, *districtus*. Na kmetijskem podeželju v okolici Buzeta, v katerem so v veliki meri vladala

³⁶ „Notarska knjiga Martina Sotolića“, 301-302.

³⁷ Ob številnih omembah mlinov se omenja oljčni mlin na buzetskem trgu, mesto je imelo pekarijo za kruh in mesarijo. Omenjajo se čevljarska in krojaška delavnica, medtem ko sta špital in krčma opravljala storitvene neagrarne dejavnosti, o čemer več spodaj.

fevdalna razmerja, so se nahajale kmetijske enote (*mansus, cortiui, masaria*), kmetijska naselja (*villa*), tam so živeli kmetje (*villicus, collonus*). Kmetijska zemljišča so se oddajala v zakup (*locatio, [af]fictus*), ki je bil lahko (nekaj) letni (*annualis*) ali trajni (*libellum, liuellatio, liuellum [perpetuale]*); omenja se zakupnina (*pensio, affectus, redditus locationis, exactio, prouentus*), ki je izhajala iz obdelovalne zemlje, vinograda ali mlina. Zemljiškemu gospodu je pripadala dajatev pravda (*prauda*), omenja se dajatev desetina (*decima*) od pridelka žita, vina, plodov, drobnice, cerkvena desetina, dajatev na Jurjevo, v naravi ali denarju (*iurieucza*), a tudi delovna obveznost (*rabbota*).

Omemb poljedelskih obdelovalnih zemljišč³⁸ (*campus [arratiuus, arratorius]*, *campo arratiuo*) in njih pridelkov (*semen, bladum, frumentum, triticum, auena, faba, piira, mixtura frumenti*) je manj kot omemb vinogradniških površin (*vigna, vinea, particula vinee, pastenatus, pastenus, pastinus vineae, petia pastenalis, pasteni, baredo de vigna*), njih obdelave (*ligonizare vineam, putatio vineae*), njih plodov (*fruges vineae, vitis, uva*) in končnega pridelka (*vinum*). Omenjajo se oljčni nasadi (*oliuare, ol[li]uarium*), oljke (*arbor oliuarii, ol[li]uarum, pes oliuarum*), njih plodovi (*ol[li]liua*) in seveda olje (*oio, ol[li]eum*). Nekaj je tudi omemb drugega sadnega drevja (*arbor fructifera*): kostanj (*arbor castanearum*), oreh (*arbor nucis*) s plodovi (*nux*). Na vrtovih (*ortculus, orto, ortus*), ki so jih merili z mero *vanezia*, so gojili zelenjavo (*ligumen, legumen*). Na travnikih (*prado, pratinum, pratum*) so kosili travo (*herbam segare*) za seno (*fenum*). Za gozdove in loge (*silua, nemus*) so skrbeli gozdarji (*boschator*).

Od živine se največkrat omenja drobnica (*pecus, iarina*): koze in kozli (*capra, caprerus, castratus, edus*), ovce (*ovis*) ter živinorejski dobrini sir (*caseus*) in volna (*lana*). Gojili so tudi govejo živino: krave (*vaca [pregnans de vita, cum vitello]*), vole (*bos*), teleta (*vitellum, iumentum*) in junce (*manzo, manzetus*). Občasno se omenjajo konji in kobile (*caual[li]o, equa, equus*), pa tudi perutnina (*gal[li]ina, pullus*) ter čebelji panj (*trombon de aue, trumbonus ap[li]um*). Glede živine so lastniki z oskrbniki sklepali družbe (*soceda*).³⁹

38 Merili so jih s količino posejanega semena (*cortius, corcius*), *pluinah* (= oral, površina, preorana v enem dnevu).

39 O socidi na splošno: Enrico Besta, *Il contratto di soccida nel suo svolgimento storico*, Palermo 1908; Luigi Ollivero, *La soccida*, Milano 1938; za Furlanijo: Gaetano Perusini, „Il contratto di soccida in Friuli“, *Archivio Vittorio Scialoja*, 10, Firenze 1943, 10-24; Giorgio Giorgetti, *Contadini e proprietari nell'Italia moderna. Rapporti di produzione e contratti agrari dal secolo XVI a oggi*, Torino 1974, 48-52; po statutih istrskih mest (vključno z Buzetom) v primerjavi s piransko prakso: Darja Mihelič, „Socida v Piranu od 1280 do 1340“, *Slovensko morje in zaledje*, 2/3, 1979, 63-78; po statutih vzhodne obale Jadrana: Lujo Margetić, „Ugovor 'soceda' po primorskim statutima te statutima Istr, Kvarnera i Dalmacije“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 24, št. 3, supplement, 2003, 25-33.

Obt in gostinstvo

Pokukajmo še v obrtne dejavnosti in njihove izdelke. Zapisi omenjajo šest ali sedem (pri dveh gre morda za isto osebo) mojstrov (*magister*) brez specifikacije dejavnosti in obrtniške delavnice ($[\text{h}]ap[\text{p}]othec[\text{h}]a$).

V viru se glede **prehrambenih** obrti v Buzetu konkretno pojavlja le en mlinar (*Mochorach, Mochorius mulinarius de Pinguento*), zato pa je več omemb mlinov (*mol[\bar{t}]endinus, mollinus, mollin*) in njihovih opisov v Buzetu in okolici: mlin na reki v Buzetu, imenovani *Verbosgnach*, zidan mlin (*mollin a/de muro*), krit s strešniki (*cuppus*) v dveh nadstropjih (*cum duabus palmentis*), za mletje (*mazinare*) z dvojnimi mlinskimi kamni (*cum binas molas*) in z valjalnico za sukno (*valcha a pannis*), imenovan *Belli Malin*,⁴⁰ zidan mlin, pokrit s strešniki, imenovan *Brixinschach*,⁴¹ zidan mlin prekrit s slamo (*media pars molendini a muro, et straminibus coperta*) na področju Kostela, enonadstropni lesen mlin na območju Kostela (*mollendinus fabricatus ex lignaminibus, copertum palleis... cum palmento*), delno zidan, delno lesen mlin, krit z deskami na Kostelskem (*in parte a muro clausum, et a parte tabulis ligneis, copertum etiam tabulis ligneis*), omenjajo se vodni kanal za poganjanje mlina (*canale mollandini*), mlinska kolesa (*rotta mollandini*), mlinski kamni (*mol[\bar{t}]a mollandini*), mlinsko kladivo (*pichono de mulin*). Na buzetskem trgu je stal oljčni mlin – torklja (*torcular oliuarum [in plathea Pinguenti]*). V zvezi s peko kruha se omenja pekarija (*clibanum [ad pistandum panes]*) v zidani hiši ter pečen kruh (*fogantia*). Nekoliko špekulativno je v zvezi s peko kruha omeniti priimka *Petocleb* in *Pecharich* (ta bi mogel biti povezan tudi z izdelavo pečnic in peči). Mesarsko obrt je opravljal mesar (*becharius*) iz Lovrana, Buzet pa je imel svojo mesarijo (*becharia comunis Pinguenti*). Tudi tu naj kot zanimivost omenimo priimek *Clobasich*.

Usnjarske obrti so opravljali štirje krznarji (*pil[\bar{t}]iparius*) in 24 usnjarjev, čevljarjev in škornjarjev (*calciator, calcifex, caligarius, cerdo, sutor*).

Krznarska obrt (*ars pilliparii, labor [artis pilliparii]*) je skrbela za preskrbo s krznenimi izdelki – kožuhi za moške in ženske (*pelicza de homo, pellitium, pellicium [a femina]*), usnjarsko delo pa je zadevalo pripravo strojene kože (*pelle concza*) in izdelavo obutve (*caltiarum par a homine*), opreme za konja: sedlo (*sella*), oprsник (*petoral de caualo*).

40 „Notarska knjiga Martina Sotolića“, 409.

41 Idem, 356.

Čevljarji so delali v delavnicah (*zudecha, caltionare*).

Tekstilno obrt je izvajalo pet tkalcev (*textor*), trije krojači (*sartor*), šest krpačev (*sutor*) – to je tudi vzdevek čevljarjev, ki so šivali čevlje –, pet klobučarjev (*cap[ĥ]el[ĥ]arius*), tradicija tovrstne dejavnosti pa je razvidna tudi iz priimka *Clebuczarich*. Kar štirje tkalci so bili prišleki iz Karnije oz. Furlanije. Tekstilne surovine so bile volna (*lana*), lan (*linum*), konoplja (*canepum*). Ob že omenjeni valjalnici (*valcha*) sukna pri Belem mlinu (*Belli Malin*) se v zapisu omenja še *valcha comunis sancti Marci*. Iz blaga so bili številni izdelki vsakdanje rabe: rjuhe (*lintheamen*), prekrivala za posteljo (*schivina*), prevleke za posteljo in blazine za ležanje (*lectus plumatus, letto de piuma, puluinar, ceruical plumatum*), odeje (*copertura siue pognaua*) in blazine (*cusin[el]us*), prekrivala in prti (*gausape, mappa, mantillus de tauola*), rute (*faczuolo*). Za vsakdanje potrebe so uporabljali tudi vrvi (*canapus*).

Oblačila (*indumenta, vestimenta*) so bila iz sukna (*pannus*), platna (*linum*) in raševine (*grixum*). Omenjajo se različna ženska oblačila (*vestis a muliere, feminea pauonaczea* (vijolično žensko oblačilo), *feminea (nigra) rasea* ([črna] ženska tunika), spodnja in zgornja ženska srajca (*camisia inferior/superior a muliere*), pokrivalo za glavo (*vellum, uellum a capite*), platnena ženska ruta (*pepulus femineus lineus a capite*). Redkejšje so omembe moških oblačil kot moški plašč iz črne raševine (*gamella de grixo negro de homo*). Mašna oz. cerkvena oblačila (*paramentum siue indumentum missale, pluuiiale*) so bila verjetno iz posebej kakovostnih tkanin. V enem primeru se omenjajo orodje (*statera*) in mere (*mensura*) v krojaški delavnici (*apotheca*),⁴² v drugem klobučarska delavnica mojstra Mateja (*apotheca magistri Mathei cappellarii*).⁴³

Nosilci **kovinarskih obrti** so bili trije kovači (*faber, ferarius*), eden od njih iz Lovrečice, eden iz Gračišća ter mečar (*spadarius*) in zlatar (*aurifex*). Bilo jih je dovolj, da so zadovoljili potrebe prebivalcev Buzeta po kovinskih izdelkih, ki so se uporabljali v gospodinjstvu: kovinska veriga nad ognjiščem v kuhinji (*chadena de ferro de fuogo*), klešče za ogenj (*moleta de fogo, molleta de rostir de ferro*), različno velik bakren ali medeninast kotel nad ognjiščem (*caldarius magnus, caldaria parua, caldare aenea, caldiera de rame, caldariolus aeneus*), bronasta posoda za kuho (*lauezoto de bronzo*), posoda iz medí (*lebes [ā]eneus*), ponev (*fersora*), raženj (*spedo*), dalje orodje kot: motika (*ligo a ferro*,

⁴² Idem, 477.

⁴³ Idem, 354.

sappa, sapon), sekira (*securis ferrea, manare*), pila (*sega*), lopatica (*spatula*), a tudi svečnik (*candelier de laton*) in nakit – prstan (*agniulus*).

Med obrtniki **lesarskih strok** nastopajo v sešitku trije tesarji (*morengonus, carpentarius*). Stavbe (mlin) so bile včasih lesene ali prekrte z lesenimi deskami (*mollendinum... copertum etiam tabulis ligneis*), lesene so bile klopi ali skrinje (*banchus ligneus siue capsela, cassa, capsula ex albedo, capsula lignea*), mize (*tauola [longa]*), stolčki (*schagno*), sodi in sodčki (*barilieto, botisella, vas, seges, veges*), vinske kadí (*cauechio, caviculum, mastellus, mastelleto [de vendemiar]*), *tinatius*), košare (*cesto*), sita (*tama.xo, tamiso*). Volumen vinske kadí so merili v meri *sama*.

Od obrtnikov **gradbenih strok** se v knjigi pojavljata le dva poklicna zidarja (*murarius, murator*), verjetno so si večino bivališč (*habitatio, domuncula, caxale, cortiuus, domus [habitationis]*) prebivalci Buzeta in okolice postavili sami. Grajene so bile iz lesa ali zidane (*a muro*), imele so opornike (*podium*), nekatere so imele nadstropje ali dve (*palmentum*), uglednejše so bile pokrite s strešniki (*copa, cup[p]a*), opeko (*lauris*), tudi s slamo (*palea*), manj ugledne (lesene – *ex lignaminibus*) pa z deskami (*tabula*) ali slamo.⁴⁴ Poklic izdelave pečnic (ali peke kruha?) je morda botroval izvoru priimka *Simon-a/Simacz-a Pecharich-a*. Posesti je ločeval vmesni zid (*murus medians*) ali zid iz suhega kamenja (*congeria uel maxeria [saxorum magna]*). Omenjajo se še objekti kot loža (*logia*) in most ob veliki reki (*pons super flumine magno*), kjer je stal mlin.⁴⁵

Od **drugih** obrti velja opozoriti na povsod prisotne lončarje. Knjiga omenja *Matheus-a Lonczar-ja*, ter raznovrstno gospodinjsko posodje: ob že zgoraj omenjenih kovinskih kotlih in posodah srečamo v zapisu kamnito posodo za hrambo olja (*petra ab oleo, piera de oio*), posodo (*pignata*), pladenj (*piadana*), krožnik (*taiere*). V času, ki ni poznal plinske in električne razsvetljave, so si svetili z oljenkami (*lume de olio*), v cerkvi pa so prižigali sveče (*duplerium*).

Buzet je poznal tudi **storitvene** obrti, kamor sodijo brivec (*[magister] barbitonsor*), ki je opravljal tudi zdravilsko dejavnost, zdravnik (*medicus*), ter dejavnost ustanove buzetskega špitala (*hospitale de Pinguento*).

Gostinstvo je panoga, ki jo moremo umestiti med obrtno in trgovsko stroko. Buzet, ki je (bil) sredi vinorodnega okolja, je poznal vinske kleti ali krčme (*canipa*).

⁴⁴ Slamnato (*palea*) streho srečamo tako pri zidanih (idem, 488) kot pri lesenih objektih, ki ga v konkretnem navedenem primeru pokriva *stramen* (idem, 477).

⁴⁵ Idem, 331.

Trgovina, promet, denarstvo

Od **trgovskih** in **prometnih** dejavnosti in objektov omenja Sotolićeva knjiga več oseb s priimkom trgovec (*Cramar*), sejem (*nundinae*), trgovski posel (*negotium*), nakup (*emptio*), trgovsko robo (*mercimonium*). V trgovsko dejavnost sodijo raznovrstne mere, npr. žitna (*cortius, corcius*) ter cene (*pretium, ad rationem*) objektov in živali. Sem sodi še javna cesta (*strata publica, via comunis, consortalis*), že omenjeni most prek velike reke, v zvezi z lokacijo nastanka dolžniškega razmerja pa srečamo tudi koprsko galejo (*galia de Cauodistria*).⁴⁶

Trgovska dejavnost je temeljila na **poslovanju z denarjem** (*pecunae*); sešitek omenja raznovrsten denar (*moneta*): *argentea, aurea, curens, Veneta*. Od denarnih enot so bile v uporabi *libra denariorum paruorum, marca denariorum* (= 8 liber), *ducatus aureus* (= 6 liber do 6 liber, 4 soldi denaričev), *soldus denariorum paruorum* (= 1/20 libre), *denarius* (= 1/240 libre). Od konkretnega denarnega poslovanja se omenja kapital (*capitale*), upnik (*creditor*), dolg in dolžnik (*debitum, debitor*), sodolžnik (*sotius [in debito coniunctus]*), polog/depozit (*depositatio denariorum, depositum*), posojilo (*mutuum*), hipoteka (*ipotheca[tiō], ypotheca[tiō]*), volilo (*legatum testamentarium*), obveza (*obligatio*), zastava (*pignus*), porok (*plegius*), poravnava dolga (*satisfactio debiti, solutio debiti*), obračun (*ratio*), stroški (*expensae, sumptus*).

Bežen vpogled v dejavnost posamezne družine

Več družin se skozi kodeks izkazuje kot poslovno zelo aktivnih,⁴⁷ med njimi je bilo nekaj dokaj številnih in je v njih raslo večje število potomcev.⁴⁸ V knjigi v različnih vlogah največkrat nastopajo člani družine Germani/Iermani (več kot 140-krat). Ta družina bo v perspektivi deležna posebne,

⁴⁶ Idem, 452.

⁴⁷ Npr. družine Germani/Iermani(s), Fleigo, Cramar.

⁴⁸ Marija Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena. Položaj i uloga žene u istarskim komunalnim društvima: primjer Novigrada u 15. i 16. stoljeću*, Zagreb 2006, ugotavlja za Novigrad, Brtoniglo in Tar, da so bile družine z več otroki redke (idem, 59-60, 66, 68), čeprav na drugem mestu (88) navaja, da so otroci konec 16. stoletja v istem okolju predstavljali kar dobrih 47% prebivalcev. Buzet je vsekakor poznal družine z velikim številom otrok: Simon Cos(ich) je imel z gospo Leonardo šest otrok: Bernardina, El(l)eno, Ioanno, Marincho, Martina in Maura („Notarska knjiga Martina Sotolića“, 461-462); tudi *ser* Martinus Cramar in gospa Iagoda sta imela šest otrok: Appolonijo, Crismana, Dorotheo, Gregorija, Leonarda in Paula (idem, 451-452, 498-499); *ser* Benchus Fleigo in gospa Petricha sta imela kar deset otrok: Barbaro, Blasija, Elleno, Fumio, Georgija, Iacobo, Marincho, Martina, Matheusa oz. Mathia ter Michaela (idem, 325-326); od treh bratov Germani je bil eden duhovnik (idem, 357), njegov brat čevljarSKI mojster Georgius je imel z gospo Gero šest otrok: gospe Cicilio, Chaterino, Dorotheo, buzetskega duhovnika *ser* Ioannesa (Baptista), gospo Marijo in *ser* Nicolausa (idem, 377-379), tretji brat čevljar-krpač, mojster Petrus pa je imel pet otrok: *ser* Bernardina, Chaterino, *ser* Francisca, *ser* Laurentija in *ser* Michaela (idem, 355-357). Številna je bila družina čevljarja Quirina, ki je imel z ženo Eufemijo sedem otrok: Catherino, Eufemijo, Gero, Iacoba, Mathio, Vrbana in Vrsulo (idem, 498).

ločene obravnave skozi celoto svojih poslovnih pojavljanj. Za to priložnost pa se omejimo le na en zapis, ki kaže na njeno razvejano sorodstvo in premoženjsko stanje, sorodstveno tabelo pa izpopolnjujejo tudi drugi podatki iz kodeksa.

Vdovec po gospej Dorotheji, krojaški mojster Petrus de Germanis je 4. septembra 1503 v prisotnosti šestih prič dal zapisati oporoko. V njej se je poleg pobožnega volila za blagor duše (30 maš Sv. Gregorju) najprej spomnil svojega brata, častitljivega gospoda duhovnika, buzetskega župnika Quirina, ki mu je Petrus po zadolžnici dolgoval precejšnjo vsoto denarja. Za poravnavo svojega dolga, je Petrus bratu zapustil enonadstropno (*palmentata*) zidano hišo, prekrito s strešniki (*cuppus*). Štiri dukate od vrednosti volila naj bi Quirinus razdelil na enake dele med Petrove sinove Michaela, Bernardina in Francisca. Sinu Michaelu je oče zapustil več vinogradniških zemljišč (*pastenum*): enega na lokaciji Buturaj v dolini Bračane pod Kostelom in pet v Zavrhu. Oče se je z volili spomnil tudi hčerke Catherine in njene hčerke (svoje vnukinje) Lutije. Prva je ob že izplačani doti iz materinega premoženja in iz ženitnega dogovora dobila *pastenum* v Zavrhu in skrinjo *ex albedo*, druga pa *pastenum* poleg materinega. Več kmetijskih nepremičnin je Petrus zapustil sinovom Laurentiu, Bernardinu in Franciscu. Prvi je že prejel doto iz materinega premoženja, oče pa mu je namenil *pastenum* ob sestrinem in nečakinjinem in orno polje (*campum arratiuum*) v okolišu *Sipcze Pollie*. Vsak svoje vinogradniško zemljišče (*pastenum*) v Zavrhu naj bi dobila tudi Bernardinus in Franciscus. V imenu izvršbe testamenta svoje pokojne žene Dorotheje je Petrus buzetski cerkvi Sv. Marije namenil osem dukatov za nakup cerkvenega oblačila (*pluuiale*), pazinski cerkvi Sv. Nikolaja pa naj bi se čez šest let iz njegovega premoženja kupila mašna oblačila. Bernardinu in Franciscu naj bi pripadli po polovica spodnje (? *inferior*) zidane hiše, krite s strešniki, v kateri je nekoč prebival Petrus, Michaelu pa hiša z obrtno delavnico (*appotheca*), kjer je Petrus stanoval ob pisanju oporoke, ter hiša poleg nje, ki je mejila na hišo Petrovega brata župnika Quirina. Petrov sin Franciscus in njegovi dediči naj bi imeli na razpolago polovico omenjene delavnice za hrambo svojega blaga za prodajo, z drugim delom delavnice pa naj bi razpolagal Michael. Svoj del zidanega mlina imenovanega *Brixinschach*, pokritega s strešniki, ki si ga je delil z gospo Ioanno Petrouich in je stal ob veliki reki, je Petrus zapustil Michaelu in Franciscu. Omenjenima je volil

tudi zidano hišo s pekarijo (*clibanum*) za peko kruha. Sinu Bernardinu je zapustil vrt v utrdbi (*castrum*) Buzet, Franciscu pa vrt zunaj nje v okolišu Blata. Sinu Michaelu je namenil vsa orna polja in ozemlja (*campos arratiuos ac terrēna*) s travniki (*pratium*) ter vse pritikline in orodje (*staterae*) ter mere (*mensurae*) in ostalo v delavnici. 20 dukatov naj bi prejela cerkev Sv. Marije v Recanatiju v Markah, ki ji jih je Petrus dolgoval zaradi mnogoletne neplačane zakupnine za libel (*liuellum*). Ostali Petrovi dolgovi naj bi se povrnili iz plodov in pridelka istega leta, če pa to ne bi zadostovalo, naj bi to poravnali njegovi dediči sorazmerno s prejetimi zapuščinskimi volili. Njegovi univerzalni dediči za vse premično in nepremično premoženje naj bi bili v enakih deležih sinovi Michael, Bernardinus in Franciscus, izvajalca oporoke pa njegova brata župnik Quirinus in mojster Georgius Germanus.⁴⁹

Testament daje vpogled v premoženje in ožje sorodstvo testatorja Petra de Germanis. Čeprav je bil hudo zadolžen, je posedoval številne nepremičnine: enonadstropno zidano hišo, prekrito s strešniki, polovico zidane hiše, krite s strešniki, hišo z opremljeno obrtno krojaško delavnico ter hišo poleg nje, del zidanega mlina pokritega s strešniki, zidano hišo s pekarijo za peko kruha ter vrt. Imel je še enajst vinogradniških zemljišč, številna orna polja in ozemlja s travniki. To premoženje pa so bremenile hipoteke: nezanemarljive vsote je dolgoval buzetskemu župniku, svojemu bratu Quirinu, buzetski cerkvi Sv. Marije, pazinski cerkvi Sv. Nikolaja – slednjima še zaradi neizplačanih volil po oporoki svoje pokojne žene Dorotheje – in cerkvi Sv. Marije v Recanatiju v Markah, ki ji leta in leta ni plačeval zakupnine za libelarični zakup. Od otrok sta Chaterina in Laurentius že odšla „na svoje“ in prejela odpravnino, od vnukov pa testament omenja Chaterinino hčerko Lutio.

S pomočjo omemb v kodeksu je možno sestaviti sorodstveno shemo družine. Imeni starih staršev nista znani, ker pa sta imela brata Georgius in Petrus hčerki z imenom Chaterina, se je verjetno tako imenovala tudi Georgijeva in Petrova mati, medtem ko je njun oče skoraj gotovo izviral iz obrtniških vrst, najbrž je bil krojač ali čevljar.

49 „Notarska knjiga Martina Sotolića“, 355-357.

Člani družine, ki nastopajo v sešitku⁵⁰

<i>ser Georgius, magister cerdo, civis Pinguenti</i> + <i>domina Gera</i> , otroci:	<i>magister Petrus, sutor et sartor, civis Pinguenti</i> + <i>domina Dorothea</i> , otroci s svojimi partnerji:	<i>presbiter Quirinus, plebanus Pinguenti</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>domina Cecilia</i> • <i>domina Chaterina</i> • <i>domina Dorothea</i> • <i>ser Ioanes Baptista, presbiter</i> • <i>beneficians in Pinguento</i> • <i>domina Maria</i> • <i>ser Nicolaus, magister cerdo</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>ser Bernardinus, sutor, civis Pinguenti</i> + <i>domina Chaterina</i> • Chaterina Lutia • <i>ser Franciscus, civis Pinguenti</i> + <i>domina Lutia</i> • <i>ser Laurentius</i> + <i>domina Ellena</i> • <i>ser Michael, magister sutor, iudex, civis Pinguenti</i> 	

Sklep

Poročila o pravno-gospodarskem poslovanju, ki jih najdemo v notarskih knjigah mediteranskih mest, nudijo bogat vpogled v vsestransko (gospodarsko, družbeno, populacijsko, okoljsko itd.) strukturo prostora. To velja tudi za pritegnjeni bužetski notarski kodeks. Podatkov o vseh omenjenih vidikih pa ne najdemo le v neposrednih opisih, ampak tudi v bežnih omembah, ki na videz niso povezani s problemom, ki ga preučujemo. Če se npr. osredotočimo na značilnosti gospodarstva, se pri raziskavi ne smemo zadovoljiti le z evidentiranjem konkretnih izvajalcev določene dejavnosti (obrti, trgovine). Obstoj in obseg vsake dejavnosti namreč zrcalijo tudi omembe vseh storitev in izdelkov, ki jih neka proizvodna stroka (potencialno) izdeluje – to je pomembno zlasti pri območjih, kjer je trgovanja manj in je možnost nabave izdelkov od zunaj omejena. Izdelke vsakdanje rabe si je namreč določeno okolje moglo priskrbeti bodisi z lastno proizvodnjo in dejavnostjo domačih proizvajalcev, ali pa jih je dobavljalo iz drugih okolij. Če je druga

⁵⁰ V knjigi nastopa tudi *ser Sebastianus vicecancellarius comunis Pinguenti*, sorodstvena povezava z družino pa iz vira ni razvidna: idem, 486, 487, 493.

možnost skromno izkoriščena, smemo sklepati, da je izdelek plod dejavnosti in spretnosti domačega izdelovalca.

Po drugi strani notarski zapisi kumulativno – v prvi vrsti pa zlasti „zgovornejši“ kot npr. testamenti – omogočajo tudi mikroraziskavo posameznih oseb ali poslovno dejavne družine, njenega poklicnega in družbenega položaja, premoženjskega stanja, sorodstvenih vezi ter frekvence vsakdanjega pojavljanja v poslovnem življenju, ki kaže na osebni ugled posameznika in njegovih bližnjih. Iz zapisov je razvidno dedovanje nosilnega poklica v družini ter pomen duhovniškega stanú družinskega člana za družbeni dvig in ugled posamezne družine. Razkrivajo tudi premoženjski položaj Cerkve, kjer „gospodarijo“ člani pomembnejših družin. – Skratka: gre za skoraj neomejene možnosti (tém) raziskav, ki jih pritegnjena več kot tri desetletja stara objava Sotoličeve notarske knjige nudi v izobilju. Ne odrecimo se jim!

Povzetek

Prispevek skuša pritegniti raziskovalce k analizi objav rokopisov, kakršni so notarski kodeksi srednjeveških in zgodnjenovoveških mest. Konkretno nakazuje pristop in možnosti raziskav nekaterih vsebin iz zgodovine Buzeta skozi zapise v notarski knjigi Martina Sotoliča iz 1492-1517, ki jo je konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja objavil Mirko Zjačić. Njegova objava notarske knjige Martina Sotoliča je korektna, opremljena z imenitnim strokovnim uvodom, prepisom besedila in pojmovno-osebnim ter krajevnim seznamom, ne pa tudi s seznamom vsebin vpisov s povzetki le-teh. Avtor objave je v uvodu razčlenil vrsto podatkov in nakazal več smeri možnih raziskav, vendar se je gospodarske podobe nekdanjega Buzeta dotaknil le obrobno.

Prispevku je vodilo predstavljal pojmovno osebni seznam Zjačičeve objave, ki omogoča orientacijo v notarskem kodeksu. Skozi priimke, vzdevke in razširjena osebna imena ter poreklo prišlekov nudi prispevek vpogled v prebivalstvo Buzeta. Evidentira še neizkoriščene podatke zapisov, ki omogočajo podrobnejšo osvetlitev gospodarske zgodovine Buzeta. Pri raziskavah gospodarske zgodovine se namreč ne smemo zadovoljiti le z omembo konkretnih izvajalcev določene dejavnosti. Obstoj in obseg dejavnosti namreč zrcalijo vsi izdelki, ki jih neka stroka (potencialno) proizvaja. To zlasti velja za območja, kjer je trgovanja manj in je možnost nabave tovrstnih izdelkov od zunaj omejena. Tovrstno možno raziskavo gospodarskih strok prispevek okvirno nakazuje v zaporedju: kmetijstvo, obrt in gostinstvo, trgovina, promet in denarstvo. Vsako od teh dejavnosti posebej bi bilo mogoče in potrebno podrobno osvetliti skozi intenzivno analizo celotnega besedila obravnavanega kodeksa.

Na drugi strani pa notarski zapisi kumulativno omogočajo tudi mikrorazi-

skavo prebivalstva, zlasti članov posamezne poslovno dejavne družine, njihovega poklicnega in družbenega položaja, premoženjskega stanja, sorodstvenih vezi, zlasti pa frekvence vsakdanjega pojavljanja v poslovnem življenju, ki kaže na ugled družine in njenega člana. Na primeru v Sotoličevi knjigi najbolj pogosto omenjanih članov družine Germani/Iermani skuša prispevek spodbuditi mikroraziskave posameznih poslovno dejavnih družin.

Skratka: notarske knjige, v tem primeru več kot tri desetletja stara objava Sotoličevih zapisov, nudijo skoraj neomejeno veliko možnosti raziskav, ki se jim ne velja odreči.

Notarska knjiga – izvor za istraživanje gradskoga stanovništva Buzeta (1492. – 1517.)

Sažetak

Prilog pokušava istraživače potaknuti na analizu objavljenih rukopisa kao što su notarski kodeksi srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih gradova. Konkretno ukazuje na pristup i mogućnosti istraživanja nekih sadržaja iz povijesti Buzeta kroz zapise u notarskoj knjizi Martina Sotolića iz razdoblja 1492. – 1517., koju je krajem sedamdesetih godina prošloga stoljeća objavio Mirko Zjačić. Njegova je objava te knjige korektna, opremljena izvrsnim stručnim uvodom, prijepisom teksta i popisom imena i pojmova te popisom mjesta, ali ne i popisom upisa s njihovim sažetcima. Autor objave je u uvodu analizirao niz podataka i naznačio više smjerova mogućih istraživanja, ali se je gospodarske slike nekadašnjega Buzeta samo rubno dotaknuo.

Prilogu je vodičem bio imensko-pojmovni popis Zjačićeve objave, koji omogućuje orijentaciju u notarskom kodeksu. Kroz prezimena, nadimke i osobna imena te podrijetlo pridošlica nudi se uvid u stanovništvo Buzeta. Evidentiraju se još neiskorišteni podaci zapisa koji omogućuju detaljnije osvjetljavanje gospodarske povijesti Buzeta. Pri istraživanjima gospodarske povijesti ne smijemo se zadovoljiti samo spominjanjem konkretnih izvoditelja određene djelatnosti. Postojanje i opseg djelatnosti, naime, ogleda se u svim proizvodima koje neka struka (potencijalno) proizvodi. To osobito vrijedi za područja u kojima je manje trgovanja, pa je ograničena mogućnost nabave proizvoda određene vrste izvana. Moguće takvo istraživanje gospodarskih grana prilog okvirno naznačuje u redosljedu: poljoprivreda, obrt i ugostiteljstvo te trgovina, promet i novčarstvo. Svaku od tih djelatnosti zasebno bilo bi moguće i potrebno osvijetliti intenzivnom analizom cijeloga teksta razmatranoga kodeksa.

S druge strane, notarski zapisi kumulativno omogućuju i mikroistraživanje stanovništva, osobito članova pojedinih poslovno aktivnih obitelji, njihovoga profesionalnog i društvenog položaja, imovnog stanja, rodbinskih veza, a posebno učestalost svakidašnjega pojavljivanja u poslovnom životu, koje ukazuje na ugled obitelji i njezinoga člana. Na primjeru u Sotoličevoj knjizi najčešće spominjanih članova obitelji Germani/Iermani prilog pokušava potaknuti mikroistraživanja pojedinih poslovno aktivnih obitelji.

Ukratko: notarske knjige, u ovom slučaju više od tri desetljeća stara objava Sotoličevih zapisa, nude skoro neograničene mogućnosti istraživanja kojih se ne smijemo odreći.

Il libro notarile – fonte per la ricerca della popolazione di Pinguente (1492 – 1517)

Riassunto

L'articolo vuole incoraggiare i ricercatori all'analisi dei manoscritti come i codici notarili delle città medievali ed altomedievali. Esso propone un approccio concreto ed illustra le possibilità di ricerca di certi contenuti della storia di Pinguente presenti nelle annotazioni del libro notarile di Martin Sotolić, risalente al periodo tra il 1492 e il 1517, pubblicato verso la fine degli anni Settanta del secolo scorso da Mirko Zjačić. La pubblicazione è fornita di un'eccellente introduzione, di trascrizioni dei testi, di un elenco di nomi e concetti e di un elenco di luoghi, ma non di un elenco delle entrate accompagnate da un compendio. L'autore della pubblicazione ha inoltre indicato più possibili direzioni di ricerca, anche se il quadro economico della Pinguente del tempo viene soltanto accennato.

Come linea guida l'articolo usa l'elenco di nomi e concetti della pubblicazione di Zjačić, che offre la possibilità di orientamento all'interno del codice notarile. Attraverso i cognomi, i nomignoli, i nomi propri delle persone, e attraverso la provenienza dei nuovi arrivati, è osservabile la composizione della popolazione di Pinguente. Vengono evidenziate delle note non usate prima che rendono possibile un ulteriore chiarimento della storia economica di Pinguente. Nell'ambito delle ricerche in questo campo non possiamo accontentarci del mero menzionamento di coloro che svolsero determinate attività. L'esistenza e l'estensione del campo d'attività, infatti, si rispecchia in tutti i prodotti che un'attività (potenzialmente) produce. Ciò vale in particolare per quelle zone in cui il commercio è moderato, il che limita la possibilità di ottenere dei prodotti dall'esterno. L'articolo indica la possibilità di ricerca di tali attività economiche nell'ordine: agricoltura, artigianato e ristorazione, commercio, traffico e attività monetaria. Ciascuna di queste attività potrebbe essere ulteriormente spiegata attraverso un'approfondita analisi del testo.

Dall'altra parte, gli scritti notarili rendono possibile anche una micro-ricerca della popolazione, specie dei membri di alcune famiglie particolarmente attive, con la loro posizione professionale e sociale, lo stato patrimoniale, le relazioni familiari, la reputazione personale e della famiglia. Avvalendosi dell'esempio dei membri della famiglia Germani/Iermani, che nel libro di Sotolić vengono spesso menzionati, l'articolo tenta di incoraggiare questo campo di ricerca.

In breve: i libri notarili, in questo caso la pubblicazione delle annotazioni di Sotolić risalente a più di tre decenni fa, offrono delle straordinarie possibilità di ricerca che vanno pienamente valorizzate.

The notary book – source for exploration of the population of the town of Buzet (1492-1517)

Summary

This article attempts to encourage researchers to analyze published manuscripts such as notary codes of Medieval and Early Modern Age cities. It specifically points to an approach and possibilities to research certain aspects from the history of

Buzet through records from a notary book of Martin Sotolić 1492-1517 published by Mirko Zjačić in the late 1970s. His publication of the book is decent, with an excellent professional introduction, copy of the text and the list of names and terms and the list of places, but there is no list of records with summaries. The author of the publication has analyzed a series of data in the introduction and made note of several directions of possible research, but he mentions the economy of old Buzet only briefly.

The article uses the name-term list Zjačić wrote as a guide which facilitates reading of the notary codex. Through family names, nicknames, and first names and the origin of newcomers we gain insight into the population of Buzet. Some unused data of the records are recorded and this shines a light on the history of economy in Buzet. While conducting research on history of economy we cannot simply mention the specific professionals of certain businesses. The existence and scope of a business is evident in all products a certain branch of economics (potentially) produces. This is especially important for areas where there is less commerce and where the possibility of acquiring a product from outside is limited. Possible research of these kinds of economy branches are roughly mentioned in the order: agriculture, crafts and serving industries, commerce, transportation and banking. Each of these fields can be researched separately with detailed analysis of the entire corpus of the codex.

On the other hand, the notary entries are cumulatively enabling microresearch of the population, especially members of families who run a certain business, their professional and social status, their properties and assets, family ties and connections, and the frequency of everyday work in the business life which point to the family's reputation and its members. Using the members of the Germani/Iermani family, which was mentioned most frequently, as an example from Sotolić's book, the article attempts to encourage microresearch of certain families who own a business.

In short: the notary books, in this case over a three decade old publication of records written by Sotolić, offer almost endless possibilities for research one can not give up on.